

Hea lapsevanem, täname Sind, et pead oluliseks oma lapse edukat toimetulekut digimaailmas.

Lapsed õpivad uusi tehnoloogiaid kasutama isegi kiiremini kui täiskasvanud, kuna nad sünnivad maailma, kus nutivahend on nende elu loomulik osa. Kuid oskused erinevaid funktsioone kasutada on vaid üks osa edukaks toimetulekuks digimaailmas. Palju olulisem on osata oma mobiiltelefoni või nutiseadet kaitsta ja mõista neis pakutavate teenuste sisu. Lapsevanemana saad just Sina suunata oma last digimaailmas turvaliselt käituma.

Laps vajab Sinu tähelepanu ja elukogemust ka digimaailmas

Pea meeles, et see, mida oled õpetanud lapsele heaks inimeseks olemisest, kehtib ka digitaalses maailmas. Selgita lapsele, et internetis tuleb samamoodi viisakalt käituda nagu kodus, lasteaias või koolis.

Lepi lapsega kokku reeglid interneti ja nutiseadmete kasutamises ning jälgi ka nende mõlemapoolset täitmist. Reeglid tuleks koostada vastavalt lapse vanusele ning ajakohastada lapse kasvades ja tema oskuste ja teadmiste suurenedes.

Räägi lapsega internetist ja selle võimalustest. Kui internetist ja nutivahenditest rääkimine on tavapärane, siis on lapsel kergem rääkida sulle ka sellest, kui ta kogeb seal midagi ebameeldivat.

Eeskuju kasvatab rohkem kui õpetussõnad. Arvesta, et laps jäljendab sinu käitumist – jälgi, kuidas ja kui sageli ise internetis oled, ning millega seal tegeled. Kui söögilauas ise telefonis surfad, siis on raske lapsele selgitada, miks tema seda teha ei või.

Avasta digimaailma koos lapsega

Oskus ise digimaailmas hakkama saada on vajalik ja eeldab õppimist. Hoia ennast digimaailma arengutega kursis. Jälgi pidevalt, millised võimalused ja riskid interneti ning nutiseadmete kasutamisega võivad kaasneda ja räägi neist oma lapsega.

Tuvasta veebilehed, mida soovid, et sinu laps külastaks, mida ta hakkaks kasutama ja tutvusta neid talle. Internetis on palju lapsele eakohaseid ja harivaid veebilehti, mis pakuvad võimalusi õppimiseks ja mängimiseks.

Tunne huvi lapse tegemiste vastu internetis. Vaadake koos lapsega teda huvitavaid veebilehti ja suhtluskeskkondi, mängige koos talle meeldivaid mängu. Vestle temaga sellest, miks talle mingi keskkond või tegevus võrgus meeldib.

Innusta last rääkima sellest, kui ta kohtab internetis midagi, mida ta ei mõista või millest ta tahaks osa võtta. Positiivne reageering lapse avastustele süvendab usaldust ning soovi oma mõtteid sinuga jagada.

Ole oma lapsega seotud sotsiaalmeedias, kuid austa tema privaatsust ka seal. Aruta lapsega, millisel viisil tema sooviks sinu ja teiste pereliikmetega olla seotud sotsiaalmeedias ja millist informatsiooni, sealhulgas fotosid ja videoid, lapsel endast ja oma pereliikmetest on mõistlik jagada.

Austa lapse arvamust. Teisest inimesest tehtud foto või video jagamiseks internetis, tuleb selleks temalt luba küsida. Samuti küsi oma lapselt luba, kui soovid fotot või videot temast internetis jagada. Foto või video lapsest võib sinu silmis olla väga sobilik, kuid lapse arvates ei pruugi see seda olla.

Selgita lapsele, mis võib juhtuda siis, kui ta asub suhtlema internetis võõraste inimestega. Nii mõnelgi juhul võib see kaasa tuua kontakti ebameeldiva isikuga, kes võib last mõjutama hakkab saates talle kas ebasobivaid pilte või ähvardava sisuga sõnumeid.

Turvalisus on oluline

Nutiseadmes kasuta alati ekraanilukku. Selgita lapsele, et alati tuleb kasutada ekraanilukku, milleks võib olla salasõna, ekraanile joonistatav muster või sõrmejälje abil tuvastamine. Ilma ekraanilukuta on kogu nutiseadmes leiduv isiklik info kõigile kättesaadav. Seadme varguse korral võib see põhjustada nii rahalist kahju kui ka isikuandmete kuritarvitamist. Vajadusel seadista see koos lapsega või juhenda teda.

Salasõna ei jagata kellegagi. Selgita lapsele, et nutiseadme või veebikonto salasõna peab jääma ainult tema enda teada, seda ei jagata kellegagi. See on nagu hambahari, mida ei jagata isegi parima sõbraga. Sul on vajadusel võimalik lapsega kokku leppida, et ta võib seda Sinuga jagada, juhul kui ta kardab, et võib selle unustada.

“1234” ei ole turvaline salasõna. Selgita lapsele, et salasõna peab olema piisavalt keeruline (sisaldama suuri ja väikeseid tähti, numbreid ja sümboluid). Eesnimi ja perekonnanimi ei ole turvaline valik salasõnaks.

Mobiiltelefoni kasutab vaid selle omanik. Selgita lapsele, et oma telefoni ei tohi anda teistele kasutamiseks ega sisestada ligipääsuparooli nii, et kõrvalseisjatel on võimalik neid näha ja meelde jätta. Hädaolukorra puhul saab laps sõbra öeldud numbrile ise valida ja vaid kõnelemise hetkeks selle sõbra kätte anda.

Enneta riske. Kui tunned muret, et laps võib internetis näha talle eakohatut või ebasobivat sisu, saad nutiseadmes seadistada piiranguid veebilehitsejas, kasutades näiteks vanemliku kontrolli rakendusi. See on eelkõige mõistlik nooremate laste puhul. Piiravate rakenduste kasutamine aga ei asenda lapsega rääkimist.

Positsioneerimiskenduse. Telefoni ja seda kasutava lapse asukohta saab positsioneerimiskenduse abil määrata. Kui soovid seda rakendust kasutada, räägi lapsega, milline kasu sellest võib olla, aga ka sellest, kas see võib ka häiriv olla. Ära kasuta positsioneerimiskendust ilma last sellest teavitamata.

Telia SAFE on teenus mis võimaldab lapse asukohta positsioneerida, blokeerida lapse jaoks ebasobiva sisuga veebilehti ning äppe ja määrata ajavahemiku, millal on nutiseadmega võimalik internetti kasutada.

Tasulised teenused. Räägi lapsega terinevatest tasulistest teenustest, sealhulgas ka erinevate mängude tellimisest. Selleks, et kulud kontrolli all hoida, saab määrata näiteks lapse numbrile saldopiirangu.

Kui midagi on juhtunud

Laps ei suuda alati mõista oma tegusid ja nendest tulenevaid tagajärgi. Laps võib karta vanemale rääkida, kui midagi ebameeldivat on internetis juhtunud, sest kardab lapsevanema reaktsiooni. Olgu juhtunud misiganes, lapsel on õigus ja vajalik saada abi.

Säilita rahu. Keskendu lapse kuulamisele, kui ta räägib halvast kogemusest internetis. Kiida last julguse eest sulle rääkimisel.

Ära süüdistata last. Igaüks meist võib vigu teha ja neist õppida. Anna lapsele teada, et aitad teda ja, et otsite koos lahendust.

Salvesta tõendusmaterjal. Kui lapsele on saadetud ebameeldiva sisuga kirju ja sõnumeid, siis tuleb nende saatja blokeerida. Kopeeri ja salvesta lapsele saadetud häirivad sõnumid, e-kirjad või pildimaterjal, need võivad osutada vajalikuks juhtumi välja selgitamiseks.

Teavita internetikeskkonna või rakenduse haldajat. Tutvu keskkonna või rakenduse turva- ja kasutustingimustega ning teavita selle haldajat/administraatorit, kui häirivate sõnumite saatja on neid rikkunud.

Internetis toimunud kiusamise, ehk **küberkiusamise** puhul leiad nõuandeid ja abi nii lastele kui vanematele veebilehelt www.suurimjulgus.ee

Seadused kehtivad ka internetis. Kui kahtlustad, et toimunu on ebaseaduslik, siis teavita sellest politseid. Nõu ja abi saab veebikonstaablitelt <https://www.politsei.ee/et/nouanded/veebikonstaabel/> . Politsei kiiret sekkumist vajavatel juhtudel helista 112.

Rohkem kasulikku infot leiad www.targaltinternetis.ee; www.suurimjulgus.ee

Nõu ja abi saab lasteabitelefoni helistades 116 111, internetis www.lasteabi.ee online nõustamine „Küsi abi“; e-post: info@lasteabi.ee; Skype: [Lasteabi_116111](https://www.skype.com/partner/Lasteabi_116111)